

ÚSTAV INFORMAČNÍCH STUDIÍ A KNIHOVNICTVÍ
FF UK V PRAZE

Barbora Drobíková

Úvod do katalogizačních pravidel RDA: Resource Description and Access

Verze 1.0

Praha

2011

Obsah

1.	Předmluva	3
2.	Úvod	3
3.	Testování RDA	3
4.	V kostce – co přináší RDA nového	4
5.	Účel a rozsah pravidel	5
6.	Konceptuální modely a RDA	6
7.	Principy	6
8.	Struktura pravidel	8
9.	Terminologie pravidel	9
10.	Typologie informačních zdrojů	10
11.	Úrovně popisu	11
12.	Základní prvky – core elements (RDA 0.6)	11
12.1.	Základní prvky - atributy provedení a jednotky	12
12.2.	Základní prvky – atributy díla a vyjádření	12
12.3.	Základní prvky – atributy osob, rodin a korporací	13
13.	AACR x RDA	13
14.	Bibliografie	17

1. Předmluva

Cílem učebního textu je podat v souhrnu úvod do struktury katalogizačních pravidel RDA, zejména vazby pravidel na konceptuální modely a mezinárodní principy katalogizace. Text neobsahuje podrobný výklad jednotlivých katalogizačních instrukcí. Katalogizační pravidla doposavad nebyla zavedena do praxe. Nebyla též přeložena do českého jazyka a náležitě interpretována. Lze předpokládat, že v jednotlivostech se budou ještě instrukce měnit, ovšem koncepce pravidel již pravděpodobně zůstane v té formě, jak je prezentována níže v textu.

2. Úvod

Dějiny bibliografie od 19. století jsou dějinami snah o harmonizaci katalogizačních pravidel. V průběhu 20. století vzniklo několik velkých jazykově závislých standardů zejména v Evropě a USA. Postupně se značně prosadila Anglo-americká katalogizační pravidla, která se v různých kulturních interpretacích používají napříč Evropou, včetně České republiky, používají se často i v asijských zemích či zemích blízkého a středního východu. Německá jazyková oblast si zachovala svoje katalogizační pravidla. Na poli výměnných formátů se prosadily nejvíce formáty typu MARC a v oblasti bibliografického popisu se ISBD prosadila více méně všude.

Od 90. let 20. století katalogizační komunita začala i díky modelování konceptuálních modelů přemýšlet o nových **Mezinárodních katalogizačních pravidlech**, která by nahradila všechny stávající standardy.

V roce 2010 byla nakonec vydána nová katalogizační pravidla **Resource Description and Access** (dále jen RDA), která prošla procesem testování v různých knihovnách zejména v USA a OCLC. Jejich vývoj má na starosti **Spojená řídicí komise pro vývoj RDA** - Joint Steering Committee for Development of RDA (dále jen JSC). V této komisi jsou zastoupeny následující instituce:

- Americká knihovnická asociace - The American Library Association;
- Australská komise pro katalogizaci - The Australian Committee on Cataloguing;
- Britská knihovna - The British Library;
- Kanadská komise pro katalogizaci - The Canadian Committee on Cataloguing;
- Profesionální Institut knihovnických a informačních profesionálů - CILIP: Chartered Institute of Library and Information Professionals;
- Kongresová knihovna - The Library of Congress.

3. Testování RDA

V červnu 2011 bylo ukončeno testování pravidel RDA. Kvůli značnému množství připomínek testovací komise (U.S. RDA TCC, 2011a) doporučila zavedení pravidel až na rok 2013.

Bohužel, i když jsou pravidla RDA koncipována jako nezávislá na formátu, během testování nebylo vytvořeno dostatečné množství bibliografických záznamů v jiných formátech. Několik záznamů bylo vytvořeno v MODS, některé v kvalifikovaném Dublin Core. (U.S. RDA TCC, 2011b, s. 67 [75 v pdf]).

Spojená řídicí komise obdržela mj. následující doporučení (U.S. RDA TCC, 2011b., s. 15-16):

- přepsat instrukce do jasné, jednoznačné a jednoduché angličtiny;
- přepsat hlavní kapitoly podle informací sesbíraných během testování;
- vyjasnit hranice mezi *díly, vyjádřeními, provedeními a jednotkami*;
- vyjasnit rozdíly v katalogizaci zdrojů s různými způsoby vycházení;
- vyjasnit rozdíly mezi „oborem působení“ osoby (RDA 9.15) a „profesí nebo zaměstnáním“ (RDA 9.16) nebo oba body spojit; definovat řízené slovníky těchto prvků (pole MARC 372 a 374) atp.

4. V kostce – co přináší RDA nového

Pravidla RDA jsou k dispozici díky webovému nástroji **RDA Toolkit** (<http://www.rdatoolkit.org>)¹. Přináší jednak znění pravidel, dále ukazuje mapování vůči formátu MARC21, vůči metadatovému schématu MODS, k dispozici je znění pravidel AACR2R se všemi aktualizacemi, diagramy vztahů a atributů entit podle FRBR a FRAD (viz níže) uplatněné v pravidlech a další pomůcky

Tato pravidla by měla odpovídat i požadavkům německé jazykové oblasti, zejména co se týče rozdílnosti přístupů v popisu vícesvazkových monografií a dalších detailech ve volbě a struktuře selekčních údajů. V základu jsou postavena na **Mezinárodních katalogizačních principech** (Statement, ICP, 2009), které nahradily Pařížské principy z roku 1961.

Pravidla jsou postavena na modelech FRBR (**Funkční požadavky na bibliografické záznamy**) a FRAD (**Funkční požadavky na autoritní data**)², což je zcela v katalogizační praxi nové a spolu s novými pravidly si budou muset katalogizátoři osvojit i znalost těchto modelů. Bez základní orientace se totiž v pravidlech nevyznají. RDA definují tzv. základní prvky (core elements – RDA Toolkit, 0.6). Tyto prvky odpovídají atributům a vztahům definovaným ve FRBR a FRAD. RDA využívají plně terminologii modelů. V českém jazyce se držíme překladu FRBR L. Celbové z roku 2002 a v případě FRAD využíváme vlastní překlad. Entitu *akce* podle Celbové ovšem nazýváme *událost*, protože je to přesnější překlad původně anglického *event*. Protože model FRBR tvoří, ač doplňkově, též třetí skupina entit – *pojem, objekt, místo a událost*, které jsou definovány jako **předmět** díla, stávají se tato katalogizační pravidla též standardem, který nepokrývá jen bibliografický popis (v starší terminologii řečeno „jmenný popis“) informačních zdrojů, ale částečně zasahuje též do věcné oblasti. To vychází z logiky přístupu tvůrců standardu a hlavně z logiky funkčních požadavků FRBR. Standard je nazván „Resource Description and Access“, což neznamená jen „popis“ zdroje, ale též přístup ke zdroji.

RDA **nedefinují zobrazení bibliografických záznamů**. Jako zobrazovací formát se dále doporučuje zobrazení dle ISBD a v případě selekčních prvků pak AACR2 včetně interpunkce.

---

¹ Přístupné z areálu UK - Jionice

² Více o FRBR – Celbová, 2002

Více o FRAD – Mezinárodní, FRAD, 2009; v českém jazyce neoficiální překlad v rámci Drobíková, 2011

RDA **nejsou formátem**. RDA jsou nezávislá na formátech. Předpokládá se, že lze využít Dublin Core-schématu nebo formátu typu MARC. Ovšem Hillmann (2008, sl. 11) uvádí, že samotná řídicí komise JSC spíše od formátu MARC 21 upouští kvůli složitě aplikovatelnosti modelu FRBR do formátu MARC 21. Tento směr potvrzuje i zpráva Knihovny Kongresu: **Bibliografický rámec pro digitální věk** (A Bibliographic Framework for the Digital Age) z října 2011 (Library, 2011), kde se klade důraz na vývoj nových datových modelů pro bibliografická data zvláště ve webovém prostředí, v rámci principů „provázaných dat“ – Linked Data. Prosazuje se rozvoj pravidel RDA jako „obsahových pravidel“, která lze aplikovat do jakékoliv struktury.

RDA se snaží být nezávislá na jazykovém prostředí. Dávají poměrně volnou ruku národním bibliografickým agenturám (komisím), aby si zvolily samy jazyk doplňků selekčních údajů, způsoby transkripce, numerický systém a další.

Více pracují s různými typy dokumentů³. V RDA jsou definovány uzavřené slovníky pro nosiče, typ obsahu a další prvky.

5. Účel a rozsah pravidel

Účel a rozsah pravidel je formulován na základě definovaných funkčních požadavků ve FRBR a FRAD.

Bod 0.0 říká, že data vytvořená pomocí RDA k popisu zdroje⁴ jsou navržena tak, aby umožnila uživateli:

- **nalézt** – zdroj, který odpovídá zadanému dotazu;
- **určit** – potvrdit, že nalezený zdroj odpovídá zamýšlenému zdroji nebo rozlišit mezi dvěma a více zdroji s podobnými vlastnostmi;
- **vybrat** – zdroj, který odpovídá uživatelským potřebám;
- **získat** – přístup ke zdroji.

Data vytvořená pomocí RDA k popisu entity spojené se zdrojem (osoba, korporace, rodina atp.) jsou navržena tak, aby umožnila uživateli:

- **nalézt** - informace o určité entitě a zdrojích asociovaných s danou entitou;
- **určit** – potvrdit, že entita popisovaná odpovídá entitě zamýšlené nebo rozlišit mezi dvěma nebo více entitami s podobnými názvy (jmény);
- **objasnit** – vztah mezi dvěma nebo více entitami, nebo objasnit vztah mezi popisovanou entitou a jménem, pod nímž je entita známa;
- **porozumět** – proč určitá forma jména nebo názvu byla zvolena jako preferovaná forma.

---

³ Pravidla se snaží využít veškerých dosavadních zkušeností s katalogizací různých druhů dokumentů. Přesto v rámci testování odborníci poukazují na nedostatečnost pravidel pro popis speciálních druhů dokumentů.

⁴ Zdroj je chápán jako: dílo, vyjádření, provedení nebo jednotka (podle FRBR). Termín nezahrnuje jen jednotlivou entitu, nýbrž zahrnuje též části entit.

6. Konceptuální modely a RDA

V pravidlech se plně pracuje s terminologií konceptuálních modelů, zejména FRBR a FRAD.

entita	klíčový objekt zájmu uživatelů bibliografických údajů
atribut	vlastnost entity
vztah	vztahy mezi entitami, případně též mezi atributy entit

Datové prvky (bibliografické prvky) popisující zdroj reflektují atributy a vztahy asociované s následujícími entitami podle FRBR:

- **dílo** – zřetelný intelektuální nebo umělecký výtvar (obsah);
- **vyjádření** – intelektuální nebo umělecká realizace díla ve formě alfa-numerické, hudební nebo choreografické notace, zvuku, obrazu, objektu, pohybu apod., nebo jiné kombinace těchto forem;
- **provedení** – fyzické ztělesnění vyjádření díla;
- **jednotka** – jednotlivý exemplář nebo výskyt provedení.

Datové prvky (bibliografické prvky) popisující entity spojené se zdrojem reflektují atributy a vztahy asociované s následujícími entitami podle FRAD:

- **osoba** – jednatel nebo identita vytvořená jednotlivcem (nebo i skupinou);
- **rodina** – dvě nebo více osob příbuzných narozením, sňatkem, adoptí, registrovaným partnerstvím nebo podobným právním statutem nebo osoby, které sebe prezentují jako rodinu;
- **korporace** – organizace nebo skupina osob nebo organizací, která je identifikována konkrétním jménem a která jedná nebo chce jednat jako jednotka;
- **místo** – lokace identifikována jménem.

Entity definované ve FRBR a FRAD jsou v RDA uplatněny výběrově. Zejména entitu *jméno*, která je definována ve FRAD, RDA dále spíše aplikují jako atribut, což je pojetí modelu FRBR.

7. Principy

Rozsáhlejší katalogizační pravidla by měla být postavena na principech (AACR jsou obecně postavena na tzv. Pařížských principech z roku 1961). Nově ustanovené „Mezinárodní principy katalogizace“ (Statement, ICP, 2009) iniciované asociací IFLA na počátku 21. století se staly základními stavebními kameny pravidel RDA.

Existují určité **obecné principy**, které lze aplikovat na budování všech systémů, bibliografických i jiných. Tyto principy ve svých teoriích zmiňuje i Ranganathan (podle Svenonius, 2000, s. 68):

- **princip dostatečného důvodu; obhajitelnosti** (sufficient reason) - každé rozhodnutí, které se týká tvorby bibliografického jazyka, nesmí být svévolné a musí být obhajitelné;

- **princip úspornosti; hospodárnosti** (principle of parsimony) - pokud existují různé způsoby dosažení cíle budování nového jazyka, preferován je ten nejúspornější způsob.

Specifické principy zmíněné v rámci nově ustanovených Mezinárodních principů katalogizace (Statement, ICP, 2009) jsou též uvedeny v mírné úpravě v úvodní kapitole k RDA, v bodech 0.4.3.:

- **princip uživatelova pohodlí** – katalogizační pravidla by měla být tvořena s ohledem na uživatele. Z praxe víme, že je to pravidlo někdy těžko aplikovatelné, ale všeobecný trend pravidel je zřejmý. Např. AACR2R (přebírají i RDA) interpretují běžně známou formu jména jako formu, která se vyskytuje v 80% autorových děl.

J. Kuhagen ve své prezentaci (2010-11-04) uvedla, že tento princip při tvorbě RDA byl tvůrci chápán jako hlavní a vodící;

- **princip běžného použití** – tento princip úzce souvisí s principem uživatelova pohodlí. Předpokládá při formulaci prvků bibliografického záznamu použití běžně srozumitelného přirozeného jazyka;

- **princip reprezentace (zastoupení)** - princip reprezentace předpokládá, že bibliografické údaje reflektují entitu (její atributy) samu tak, jak se sama identifikuje.

„Jméno nebo forma jména použitá jako preferované jméno osoby, rodiny či korporace by měla být ta forma jména nejčastěji se vyskytující v informačních zdrojích nebo obecně uznávané jméno nebo forma jména v tom jazyce a písmu katalogizační agentury, která vytváří bibliografická data. Jiná jména nebo formy jmen, které se nachází v informačních zdrojích asociovaných s osobou, rodinou či korporací nebo v referenčních příručkách nebo ty formy jmen, které by mohli uživatelé použít k vyhledávání, by měly být zaznamenány jako variantní formy.

Jako preferovaný název díla by měl být určen ten název, který se nejčastěji vyskytuje v informačních zdrojích obsahujících dílo v originálním jazyce, název objevující se v referenčních zdrojích nebo název, který se nejčastěji vyskytuje v dalších zdrojích obsahujících dané dílo. Jiné názvy ... by měly být uvedeny jako variantní formy názvu“ (RDA Toolkit, 0.4.3.4);

- **princip přesnosti nebo správnosti** – předpokládá přesný a správný popis entity.

RDA dodávají: „Data popisující zdroj by měla poskytovat též dodatečné informace, které upřesní (vyjasní) případné dvojznačnosti, nesrozumitelnosti nebo zavádějící informace obsažených v popisovaných zdrojích ... (RDA Toolkit, 0.4.3.5)“;

- **princip dostatečnosti a nezbytnosti** - bibliografický popis by měl být natolik dostatečný, aby se dosáhlo naplnění funkcí systému a neměl by obsahovat takové údaje, které jsou nadbytečné. Zde nastává problém, protože pro knihovny různých velikostí je důležité a nezbytné zcela něco jiného. Dříve ústil tento princip většinou do formulace pravidel různých úrovní popisu – i v AACR2R. Dnes v době souborných katalogů a sdílené katalogizace toto zcela nefunguje. Proto je ve studii FRBR znovu formulována tzv. základní úroveň funkcionality, která by měla sjednotit minimálně přístupy národních bibliografických agentur;

- **princip významnosti** – tento princip spadá též k principu dostatečnosti a nezbytnosti. Předpokládá, že se při bibliografickém popise využívají ty prvky, které jsou pro popis významné (nezbytné);

- **princip standardizace** - lze říci, že dějiny bibliografie jsou dějinami snah o co nejlepší standardizaci. Standardizace je významná z důvodů lepší kooperace mezi bibliografickými agenturami, ovšem je často v rozporu s principy uživatelského pohodlí. Většinou totiž používá příliš formalizovaných a ne "běžně užívaných" jazykových prostředků. Dalším problémem je, že se vytvářejí postupně pravidla pro všechno, vzniká více a více instrukcí z důvodů větší shody v katalogizaci. Stačí se podívat např. na tzv. LCRI - Library of Congress Rules Interpretation – Katalogizační interpretace Knihovny Kongresu. LCRI byla formulována zprvu pouze pro katalogizátory v Knihovně kongresu. Ovšem po určité době se staly obecně přijímanými interpretacemi anglo-amerických pravidel a každoročně byly do nich implementovány. Pravidla tím značně "bujela". Více pravidel s sebou přináší větší riziko vnitřní nekonzistence;

- **princip integrace** – „popis všech typů dokumentů a všech řízených forem jmen má pokud možno vycházet se stejných obecných pravidel“ (Statement, ICP, 2009). RDA nazývají tento princip principem „jednotnosti“. Jednotnost (uniformita) v popisu bibliografických zdrojů bez ohledu na nosiče, na nichž jsou vydány, je žádoucí z několika důvodů: slouží to funkcím katalogu, zejména funkci shromažďovací; slouží to uživatelskému pohodlí v poskytnutí jednotného rozhraní pro vyhledávání bibliografických informací; slouží to též principu úspornosti v dosažení úspornějšího vyjádření.

8. Struktura pravidel

Pravidla jsou rozdělena do dvou základních částí a deseti sekcí s kapitolami podle logiky konceptuálních modelů. První část se věnuje atributům entit. Atributy jsou v podstatě vlastnosti entit, díky nimž můžeme jednak entity pojmenovat, popsat, jednak i vyhledat.

Druhá část se pak věnuje vztahům mezi entitami. Jedině vztahy v konceptuálním modelu dokáží přesně vymezit sémantický obsah entit. Pokud máme např. entitu *osoba*, pak až přesnými vztahy v modelu lze vymezit, že se jedná o *tvůrce* vůči dílu, *vlastníka* vůči jednotce apod. Nestačí pouze jméno osoby, které je v RDA chápáno spíše jako atribut (tedy vlastnost) entity.

První část pravidel se svými instrukcemi se příliš od AACR neliší. Ovšem druhá část svým důrazem na identifikaci vztahů mezi entitami v mnohém AACR překračuje. Pokud se AACR dělí na část popisnou a selekční, pak v RDA toto neplatí. V první části RDA se řeší identifikace atributů všech zahrnutých entit (tzn. např. i struktura jména osoby v selekčních polích), stejně tak v druhé části pak vztahy všech zahrnutých entit.

I. část - Atributy (bod 0.5 RDA)⁵

1) **Sekce 1** pokrývá atributy *provedení* a *jednotek*, které se nejčastěji používají k identifikaci informačního zdroje (kapitola 2 v RDA), k výběru zdroje podle

---

⁵ Sekce a kapitoly pokrývající atributy a vztahy týkající se entit třetí skupiny FRBR – tedy *pojmem*, *objekt*, *místo* a *událost* budou rozvíjeny až po zveřejnění RDA.

požadavků uživatele s respektem k formátu a nosiči (kapitola 3 v RDA) a k získání zdroje (kapitola 4 v RDA).

2) **Sekce 2** pokrývá atributy *děl* a *vyjádření*, která jsou nejčastěji používána k identifikaci díla nebo vyjádření (kapitola 6 v RDA), k výběru díla nebo vyjádření podle požadavků uživatele s respektem k obsahu (kapitola 7 v RDA).

3) **Sekce 3** pokrývá atributy *osob* (kapitola 9 v RDA), *rodin* (kapitola 10 v RDA) a *korporací* (kapitola 11 v RDA), které jsou nejčastěji používány k identifikaci těchto entit.

4) **Sekce 4** pokrývá atributy *pojmu* (kapitola 13 v RDA), *objektů* (kapitola 14 v RDA), *událostí* (kapitola 15 v RDA) a *míst* (kapitola 16 v RDA), které se nejčastěji používají k identifikaci těchto entit.

II. část – Vztahy (bod 0.5 RDA)

5) **Sekce 5** pokrývá primární vztahy mezi *dílem*, *vyjádřením*, *provedením* a *jednotkou* (kapitola 17 v RDA).

6) **Sekce 6** pokrývá vztahy, které se využívají k nalezení *děl* (kapitola 19 v RDA), *vyjádření* (kapitola 20 v RDA), *provedení* (kapitola 21 v RDA) a *jednotek* (kapitola 22 v RDA), které jsou spojeny s určitou *osobou*, *rodinou* nebo *korporací*.

7) **Sekce 7** pokrývá vztahy, které se využívají k nalezení *děl* o určitém *předmětu* (kapitola 23 v RDA).

8) **Sekce 8** pokrývá vztahy, které se využívají k nalezení příbuzných *děl* (kapitola 25 v RDA), příbuzných *vyjádření* (kapitola 26 v RDA), příbuzných *provedení* (kapitola 27 v RDA) a příbuzných *jednotek* (kapitola 28 v RDA).

9) **Sekce 9** pokrývá vztahy, které se používají k nalezení příbuzných *osob* (kapitola 30 v RDA), příbuzných *rodin* (kapitola 31 v RDA), a příbuzných *korporací* (kapitola 32 v RDA).

10) **Sekce 10** pokrývá vztahy, které se využívají k nalezení příbuzných *pojmu* (kapitola 34 v RDA), *objektů* (kapitola 35 v RDA), *událostí* (kapitola 36 v RDA) a *míst* (kapitola 37 v RDA).

9. Terminologie pravidel

Terminologicky, jak již bylo řečeno v kapitole 1.4., se pravidla plně opírají o modely FRBR a FRAD.

Dále některé spíše již tradiční termíny nahradili tvůrci pravidel modernějšími, např.:

AACR	RDA
oblast údajů	prvek
záhlaví	autorizovaný vstupní prvek
unifikovaný název	konvenční název pro dílo nebo preferovaný název
hlavní záhlaví	preferovaný název + autorizovaný vstupní prvek pro tvůrce
autor, skladatel apod.	tvůrce
fyzický popis	popis nosiče
odkaz typu viz	variantní vstupní prvek
odkaz typu viz též	autorizovaný vstupní prvek pro příbuznou entitu

obecné označení druhu dokumentu (typologie)	- typ zprostředkování - typ nosiče - typ obsahu

10. Typologie informačních zdrojů

Pravidla přináší nový způsob typologie informačních zdrojů. Původní obecné označení druhu dokumentu v AACR se již nepoužívá a namísto toho se pracuje s třemi novými typologiemi:

- **typ obsahu** – spadá do sekce identifikace atributů vyjádření;
- **typ nosiče** – spadá do sekce identifikace atributů provedení;
- **typ zprostředkování** – spadá do sekce identifikace atributů provedení.

10.1.1. Typ obsahu – content type (RDA 6.9)

Typ obsahu je určován ve fázi identifikace atributů vyjádření. V MARCu 21 je pro slovní vyjádření typu obsahu vyhrazeno pole 336.

Podle RDA 6.9.1.1. je typ obsahu „kategorií reflektující základní formu komunikace, v níž je obsah vyjádřen, a způsob smyslového vnímání obsahu. Pro obsah vyjádřený ve formě obrazu nebo obrazů typ obsahu též reflektuje počet prostorových dimenzí, v rámci nichž se předpokládá, že bude obsah vnímán, a předpokládanou přítomnost nebo absenci pohybu“.

K typům obsahu patří např.:

- choreografická notace;
- hudební notace;
- zvuky;
- mluvené slovo;
- text;
- text v hmatovém písmu;
- tří-dimenzionální forma;
- statický obraz.

10.1.2. Typ nosiče – carrier type (RDA 3.3)

Typ nosiče je základním prvkem při popisu provedení. V MARCu 21 je pro slovní vyjádření typu nosiče vyhrazeno pole 338.

Patří sem mj.:

- zvukové nosiče;
- počítačové nosiče;
- mikroformy;
- filmové nosiče;
- video nosiče;
- nosiče bez zprostředkovacích zařízení (knihy, objekty).

10.1.3. Typ zprostředkování – media type (RDA 3.2)

Stejně jako typ nosiče patří k prvkům popisující atributy provedení. V MARCu 21 je pro slovní vyjádření typu zprostředkování vyhrazeno pole 337.

Patří sem mj.:

- audio;
- počítač;
- mikroforma;
- projektovací média;
- bez zprostředkovacího zařízení.

11. Úrovně popisu

RDA rozlišují tři úrovně popisu:

- souborná;
- analytická;
- hierarchická úroveň.

Na **souborné úrovni** je zdroj popsán jako celek.

Analytická úroveň je určena pro popis části většího celku (jeden svazek z vícesvazkové monografie, jedna mapa ze souboru map).

Hierarchická úroveň kombinuje popis na souborné a analytické úrovni. Jakýkoliv zdroj obsahující dvě a více částí má být popsán jak na souborné, tak i na analytické úrovni (RDA 1.5.4).

Tímto přístupem se RDA mj. přiblížila k německým katalogizačním pravidlům.

12. Základní prvky – core elements (RDA 0.6)

RDA na rozdíl od AACR definuje sadu tzv. základních prvků, které by vždy měly být v bibliografickém záznamu vyjádřeny.

Na minimální úrovni by měl popis pro dílo, vyjádření, provedení nebo jednotku zahrnovat všechny základní prvky, které jsou použitelné a zjistitelné. Popis by měl zahrnovat dále i další prvky, které jsou vyžadovány v určitých případech pro vzájemné rozlišení informačních zdrojů.

Základní prvky reflektují atributy a vztahy definované ve FRBR, které umožňují následující uživatelské úlohy:

- určit nebo vybrat provedení;
- určit díla nebo vyjádření ztělesněná v provedení
- určit tvůrce díla.

Základní prvky reflektují atributy a vztahy definované ve FRAD, které umožňují následující uživatelské úlohy:

- najít osobu, rodinu nebo korporaci asociovanou se zdrojem;
- určit osobu, rodinu nebo korporaci.

Základní prvky jsou definovány pro tři oblasti:

- **pro zaznamenání atributů provedení a jednotky;**
- **pro zaznamenání atributů díla a vyjádření;**
- **pro zaznamenání atributů osoby, rodiny a korporace.**

12.1. Základní prvky - atributy provedení a jednotky

- řádný název
- údaj o odpovědnosti
- údaj o vydání
- číslování seriálů
- výrobní údaje (v případě nepublikovaných zdrojů)
- nakladatelské údaje
- distributorské údaje (pro publikované zdroje, pokud chybí nakladatelské údaje)
- výrobní údaje (pro publikované zdroje, pokud chybí nakladatelské údaje nebo distributorské údaje)
- datum copyrightu (pokud chybí datum vydání nebo datum distribuce)
- údaj o edici
- identifikátor provedení
- typ nosiče
- rozsah

12.2. Základní prvky – atributy díla a vyjádření

- k dílu:

- preferovaný název díla
- identifikátor díla

- další prvky nutné k rozlišení podobných názvů děl

- forma díla
- datum díla
- místo původu díla
- další rozlišující charakteristiky díla

- u hudebních děl

- nástrojové obsazení
- číselné označení hudebního díla
- tónina

- u právních děl

- signatář/i smlouvy

- k vyjádření

- identifikátor vyjádření
- typ obsahu
- jazyk vyjádření

- prvky potřebné k rozlišení podobných názvů vyjádření

- datum vyjádření
- další rozlišující charakteristiky vyjádření

- kartografická díla (vyjádření)

- vodorovná a svislá škála kartografického obsahu

12.3. Základní prvky – atributy osob, rodin a korporací

- osoba

- preferované jméno osoby
- titul osoby
- datum spojené s jménem osoby
- zaměstnání (pro osoby, jejichž jméno nepřipomíná jméno osoby)
- oblast působení osoby (pro osoby, jejichž jméno nepřipomíná jméno osoby)
- identifikátor osoby

- rodina

- preferované jméno rodiny
- typ rodiny
- datum spojené s rodinou
- identifikátor rodiny

- korporace

- preferované jméno korporace
- místo konání konference, etc.
- datum spojené s korporací
- asociovaná instituce (pro konference, etc., pokud název instituce poskytuje lepší identifikaci místa konání konference než místní název nebo pokud místní název není znám apod.)
- číslování konference
- další prvky asociované s korporací (pro jméno, které nepřipomíná jméno korporace)
- identifikátor korporace

- prvky potřebné k rozlišení stejných jmen

- úplnější forma jména korporace
- oblast působení korporace
- místo spojované s rodinou
- významný člen rodiny
- hlavní sídlo (centrála)
- asociované instituce
- další prvky jména korporace

13. AACR x RDA⁶

Na první pohled není v konkrétních instrukcích aplikovaných do formátu MARC 21 mezi pravidly AACR a RDA razantní rozdíl. Jak už bylo výše řečeno, většinou se ve fázi testování s RDA pracovalo právě ve formátu MARC 21, i když jsou RDA v podstatě připravena pro aplikaci i do jiných struktur a teprve v rámci flexibilnějších struktur je možné využít naplno pozitiv konceptuálních modelů. Při pátrání po větších rozdílech mezi instrukcemi se většina autorů shodne na následujících bodech.

---

⁶ Upozorňujeme, že RDA neprošla v ČR interpretací, proto veškerá zde prezentovaná pravidla jsou převáděna z originálu a autorka překládá do českého jazyka to, co předpokládá, že by mohlo být v rámci České republiky takto interpretováno.

Vzhledem k principu reprezentace tvůrci RDA dbali na to, aby výsledný bibliografický záznam v co největší míře skutečně reprezentoval popisované entity. Konkrétní praktický dopad to má pak na pravidla týkající se způsobu opisu informací popisovaných informačních zdrojů, volby preferovaných pramenů popisu apod.

Preferované prameny popisu jsou v podstatě v RDA více „rozvolněny“. Informace lze přebírat nejen z titulní strany, ale též z dalších částí popisovaného informačního zdroje. Pravidla pracují s celou šíří informačních zdrojů. Do hranaté závorky se v případě klasických popisných údajů uzavírají pouze informace převzaté z externích zdrojů mimo informační zdroj.

Opravy překlepů v informačních zdrojích se řeší jiným způsobem než to bylo v AACR.

AACR	RDA
245 10 \$aVelká encyklopedie letectva [sic!]	245 10 \$aVelká encyklopedie letectva
246 3# \$aVelká encyklopedie letectva	246 1# \$iSprávný název: \$aVelká encyklopedie letectva

V AACR existovalo množství instrukcí, jak změnit interpunkční znaménka vyskytující se v názvových údajích. V RDA se většinou nechávají interpunkční znaménka ve tvaru, v jakém se nacházejí v pramenu popisu. Nahrazují se pouze ta interpunkční znaménka, která se podle ISBD používají pro oddělení bibliografických prvků.

13.1.1. Údaje o odpovědnosti

Údaje o odpovědnosti se přebírají v přesně tom znění, v jakém se vyskytují v informačním zdroji, včetně akademických titulů. RDA neaplikují pravidlo „tři a dost“.

AACR	RDA
... od Arthura Smithe	... od reverenda Dr. Arthura Smithe

AACR (MARC 21)	RDA (MARC 21)
245 00 \$aDějiny Srbska / \$cJan Pelikán ... [et al.]	245 10 \$aDějiny Srbska / \$cJan Pelikán, Lubomíra Havlíková, Tomáš Chrobák, Jan Rychlík, Miroslav Teichman, Ondřej Vojtěchovský nebo 245 10 \$aDějiny Srbska /

13.1.2. Zkratky v RDA

V RDA se téměř nepoužívají předepsané zkratky. Nenajdeme je ani v polích údajů o vydání, ani v nakladatelských údajích či v rozsahu informačního zdroje. Pokud je to možné, veškeré údaje se rozepisují a nezkracují. Údaje o vydání se opisují z pramene popisu přesně tak, jak jsou uvedeny.

AACR	RDA
2nd ed. Nouv. éd. 6. vyd. Vyd. 1.	Second edition Nouvelle édition Šesté vydání Vydání první

AACR (MARC 21)	RDA (MARC 21)
260 ## \$aVancouver, B.C.	260 ## \$aVancouver, British Columbia
300 ## \$a300 s.	300 ## \$a300 stran
490 1# \$aKrásná literatura ; \$vsv. 5	490 1# \$aKrásná literatura ; \$vsvazek 5

13.1.3. Vztahy v RDA

Cílem pravidel je identifikovat vztahy mezi entitami první skupiny FRBR – dílo, vyjádření, provedení, jednotka navzájem, mezi odpovědnými entitami – osoba, korporace, rodina navzájem (v autoritních záznamech) a mezi odpovědnými entitami a entitami první skupiny. V tomto směru silně překračují AACR. Celá druhá část RDA se právě věnuje tomu, jak tyto vztahy co nejpřesněji v bibliografickém záznamu vyjádřit.

Způsoby vyjádření vztahů v bibliografickém nebo autoritním záznamu podávají přílohy I, J, K.

Příloha „I“ – uvádí druhy rolí entit *osob, korporací* či *rodin*. Tyto druhy rolí jsou pak přiřazeny do vztahu k entitám první skupiny FBRR – *dílo, vyjádření, provedení a jednotka*.

vztahy k dílu (příklady)	architekt umělec autor skladatel
vztahy k vyjádření (příklady)	choreograf návrhář kostýmů

	překladatel ilustrátor
vztahy k provedení (příklady)	tiskař distributor filmu
vztahy k jednotce (příklady)	knihvazač kurátor (výstavy) osoba, které je jednotka věnována

Příloha „J“ – vyjmenovává velmi podrobně vztahy mezi entitami první skupiny FRBR (tzv. vztahy na nižší úrovni).

vztahy mezi díly (příklady)	zkrácení abstrakt adaptace výběr komentář konkordance rejstřík pokračování
vztahy mezi vyjádřeními (příklady)	překlad aranžmá analýza scénář
vztahy mezi provedeními (příklady)	reprodukce zrcadlová stránka vyšlo též
vztahy mezi jednotkami (příklady)	obsaženo v svázáno s

Příloha „K“ – ukazuje vztahy mezi entitami druhé skupiny – *osoba, rodina a korporace*:

- alternativní identita
- reálná identita
- člen rodiny
- zakladatel
- potomek apod.

Proto, aby bylo možné v MARCu 21 tyto všechny vztahy vyjádřit, využívá se více možností záhlaví typů jméno-název a též unifikovaných názvů, které jsou v RDA pojmenovány jako **preferované názvy**.

AACR	RDA
100 1# \$a Arrupe, Pedro, \$d 1907-1991. 240 10 \$a Aquí me tienes, Señor. \$l Anglicky 245 10 \$a Chosen by God : \$b Pedro Arrupe's retreat notes, 1965 / \$c translated with an introduction by Joseph A. Munitiz ; edited by Philip Endean and Elizabeth Lock.	100 1# \$a Arrupe, Pedro, \$d 1907-1991, \$e autor. 240 10 \$a Aquí me tienes, Señor. \$l Anglicky 245 10 \$a Chosen by God : \$b Pedro Arrupe's retreat notes, 1965 / \$c translated with an introduction by Joseph A. Munitiz, SJ ; edited by Philip Endean, SJ and Elizabeth Lock. 700 12 \$i Překlad z: \$a Arrupe, Pedro, \$d 1907-1991. \$t Aquí me tienes, Señor. 700 1# \$a Munitiz, Joseph A., \$d 1931- \$e překladatel, \$e editor

převzato z (Schiff, 2011b)

14. Bibliografie

DROBÍKOVÁ, Barbora. 2011. *Problém funkcí katalogu v digitálním prostředí* [online dizertační práce]. Praha, 2011 [vid. 2012-01-15]. 171 s. Dostupné z: <http://repozitar.cuni.cz>.

HILLMANN, Diane. 2008. *Facing Forward: The Challenges Facing Cataloging and Catalogers* [online powerpoint prezentace]. Cornell University Library, 2008-10-17 [vid. 2012-01-14]. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/1813/11536>.

LIBRARY of Congress. Bibliographic Framework Transition Initiative. 2011. *A Bibliographic Framework for the Digital Age* [online]. Library of Congress, 2011-10-31 [vid. 2012-01-14]. Dostupné z: <http://www.loc.gov/marc/transition/news/framework-103111.html>.

MEZINÁRODNÍ federace knihovnických asociací a institucí. IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records. FRBR rev., 2007. *Functional Requirements for Bibliographic Records* [online]. IFLA Cataloging Section, FRBR Review Group. Clean version. IFLA, 9 November 2007 [vid. 2012-01-14]. Chapter 3: Entities. Changes approved to the FRBR text. Dostupné z: <http://www.ifla.org/files/cataloguing/frbr/amend-1998-1-clean.pdf>.

- IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records. FRBR, 2002. *Funkční požadavky na bibliografické záznamy*. Přeložila Ludmila Celbová. Praha: Národní knihovna České republiky. iii, 117 s. ISBN 80-7050-400-5.

- IFLA Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records. FRAD, 2009. *Functional Requirements for Authority Data*. Edited by Glenn E. Patton. München : K.G. Saur. 101 s. ISBN 978-3-598-24282-3.

KUHAGEN, Judith A. 2010. *RDA Essentials* [online powerpoint prezentace]. Farmington: Connecticut Library Association, 2010-11-04 [vid. 2012-01-16]. Dostupné z: <http://www.rda-jsc.org/rdapresentations.html>.

RDA Toolkit [online katalogizační pravidla]. American Library Association, Canadian Library Association, and CILIP: Chartered Institute of Library and Information Professionals, c2010- [cit. 2012-01-14]. Dostupné z: <http://www.rdatoolkit.org>. Dostupné za předplatné.

SCHIFF, Adam. 2011a. *Changes from AACR2 to RDA Part 1: Description* [online webinar]. OCLC, 2011-07-13 [vid. 2012-01-16]. Powerpoint prezentace. Dostupné z: <http://faculty.washington.edu/aschiff/>.

SCHIFF, Adam. 2011b. *Changes from AACR2 to RDA Part 2: Access Points* [online webinar]. OCLC, 2011-07-14 [vid. 2012-01-16]. Powerpoint prezentace. Dostupné z: <http://faculty.washington.edu/aschiff/>.

STATEMENT of International Cataloging Principles [online]. ICP, 2009. By IFLA Cataloguing Section and IFLA Meetings of Experts on an International Cataloguing Code. IFLA, 2009, last upd. 2010-09-22 [vid. 2012-01-14]. Dostupné z: <http://www.ifla.org/publications/statement-of-international-cataloguing-principles>. Dostupné též v českém jazyce.

SVENONIUS, Elaine. 2000. *The Intellectual Foundation of Information Organization*. Cambridge, Mass. : MIT Press, c2000. xiv, 255 s. ISBN 0-262-19433-3.

U.S. RDA Test Coordinating Committee. RDA TCC, 2011a. *Report and Recommendations of the U.S. RDA Test Coordinating Committee : Executive Summary* [online]. U.S. RDA Test Coordinating Committee, 2011-06-13 [vid. 2012-01-14]. 8 s. ; [PDF, 174kB]. Dostupné z: <http://www.loc.gov/bibliographic-future/rda/source/rda-execsummary-public-13june11.pdf>.

-. RDA TCC, 2011b. *Report and Recommendations of the U.S. RDA Test Coordinating Committee : [full report]* [online]. U.S. RDA Test Coordinating Committee, 2011-05-09 [vid. 2012-01-14]. 192 s. ; [PDF, 2,7 MB]. Dostupné z: <http://www.loc.gov/bibliographic-future/rda/source/rdatesting-finalreport-20june2011.pdf>.